

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl tvariam vystymuisi skirtų kolektyvinių pilietinės visuomenės iniciatyvų (nuomonė savo iniciatyva)

(2011/C 21/02)

Pranešėjas **Raymond HENCKS**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis savo Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2009 m. liepos 16 d. nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

Tvariam vystymuisi skirtų kolektyvinių pilietinės visuomenės iniciatyvų.

Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2010 m. gegužės 6 d. priėmė savo nuomonę.

463-iojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2010 m. gegužės 26–27 d. (gegužės 26 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 146 nariams balsavus už, 5 – prieš ir 2 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 Su tvariu vystymuisi susijusios problemos, kurias paaštrino viešųjų finansų krizė, kelia nerimą, verčia susitelkti pilietinę visuomenę ir išreikšti pritarimą politinius sprendimus priimančioms pareigūnams bei būtinoms ekonominėms ir visuomenės pokyčiams bei subalansuotų viešųjų finansų atkūrimui.

1.2 Vien mokslinių argumentų nepakanka: politinių sprendimų sėkmė didžiąja dalimi priklauso nuo to, kaip juos priima pilietinė visuomenė, kuri, kad būtų užtikrintas kuo didesnis skaidrumas priimančioms galutinėms sprendimams ir prisiimančioms atsakomybę, turės aktyviai dalyvauti visuose tvaraus vystymosi politikos įgyvendinimo etapuose.

1.3 Pilietinės visuomenės dalyvavimas formuojant plačių užmojų tvaraus vystymosi politiką turės būti tinkamai struktūruotas, kad būtų veiksmingas ir nevirstų populistine priemone.

1.4 Atsižvelgdamas į toliau pateikiamas mintis ir pasiūlymus EESRK prašo, kad piliečių dalyvavimas ir dalijimasis žiniomis būtų įtraukti į tvaraus vystymosi strategiją 2011 m. atliekant jos persvarstymą. Tam visų pirma reikia parengti veiksmų planą, numatyti finansinių paskatų ir paskelbti kolektyvinių pilietinės visuomenės iniciatyvų geriausios praktikos pavyzdžių.

1.5 Be to, EESRK nuomone, strategijoje „Europa 2020“ turės būti skirta daug dėmesio tvariam vystymuisi.

2. Nuomonės savo iniciatyva tikslas

2.1 *Mes nepaveldėjome pasaulio iš savo tėvų, mes jį skolinamės iš savo vaikų.* Ši Kanados Haida genties indėnų išmintis puikiai

atspindi, koks uždavinys laukia mūsų kartos: keisti gyvenimą ir rasti naujų veiksmingų, socialiai teisingo ir ekologiško ekonominio vystymosi būdų, kurie užtikrintų teisingą turtų perskirstymą ir garantuotų kiekvienam piliečiui galimybę gyventi oriai.

2.2 Kai kuriems iš šių pokyčių reikalingos iniciatyvos „iš viršaus į apačią“, pavyzdžiui, teisės aktų nuostatos, viešojo ir (arba) privataus sektorių investavimo programos ir kt. Kitiems pokyčiams, atvirkščiai, reikia iniciatyvų „iš apačios į viršų“, kurių imtųsi piliečiai, suvokiantys, kad ir jie privalo asmeniškai prisidėti. Piliečiai gali prisidėti visų pirma keisdami savo elgseną, vartojimo būdus, remdami tvariam vystymuisi skatinti skirtas kolektyvines iniciatyvas ir veiksmus ar juose dalyvaudami.

2.3 Vyriausybės ir Europos Sąjunga turi pripažinti, kad šios iniciatyvos „iš apačios“ yra būtinos ne tik siekiant darnesnės ekonomikos, bet ir norint įgyvendinti tikslus, kuriuos užsibrėžė politinės institucijos tvaraus vystymosi srityje. ES lygmens iniciatyva, žinoma, galėtų suteikti didelės pridėtinės vertės, visų pirma skelbiant piliečių ir bendruomenių tvariam vystymuisi skirtų veiksmų ir iniciatyvų geriausios praktikos pavyzdžius.

2.4 Šioje nuomonėje norima pateikti rekomendacijų, ką Europa galėtų padaryti, kad būtų daugiau institucinių organų, įmonių, profesinių sąjungų, NVO ir kitų pilietinės visuomenės asociacijų ar narių kolektyvinių iniciatyvų ir kad jos būtų veiksmingesnės siekiant didesnės pažangos tvaraus vystymosi srityje.

2.5 Nuomonėje EESRK svarsto, koku būdu visa pilietinė visuomenė galėtų aktyviau prisidėti prie tvaraus vystymosi ir kokias bazines struktūras turi sukurti ES, kad atitinkamos iniciatyvos sulauktų paramos ir būtų kuo veiksmingesnės.

3. Pilietinės visuomenės uždavinys – tapti tvaraus vystymosi skatinimo varomąja jėga

3.1 Šiuo metu daug kalbama apie klimato kaitą. Be jokios abejonės, ji kelia didelę grėsmę ir ateityje gali turėti katastrofiškų pasekmių. Tačiau ne vien klimato kaita sudaro kliūčių tvariam mūsų visuomenės vystymuisi. Biologinės įvairovės nykimas, miškų naikinimas, dirvožemio degradacija, nuodingos atliekos, sunkieji metalai, organiniai teršalai, nekontroliuojama urbanizacija, socialinė nelygybė ir neteisybė ir kt. taip pat kelia didelių problemų žmonijai.

3.2 Kad galėtume pereiti prie ekologiniu ir socialiniu požiūriu tvaraus gyvenimo būdo, reikia atsakyti vis didesnio netvaraus augimo siekiui, nustoti pernelyg daug vartoti bei švaistyti ir kurti gerovę daugiau dėmesio skiriant žmogaus ir socialinei raidai. Kaip pabrėžė Prancūzijos ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų taryba, svarbu *į žmogų žiūrėti kaip į biologinę, gamtos, visuomenės ir kultūros būtybę, kaip į asmenį.*

3.3 Nelabai tvarus elgesys nėra naujas reiškinys. Žmonėms niekada pernelyg nerūpėjo aplinkos tvarumas. Pasikeitė tik tai, kad dėl gamybos ir vartojimo būdų labai išaugo ekosistemų nykimo mastas ir greitis.

3.4 Dar pasikeitė ir tai, kad dabartinės mokslinės žinios (atsižvelgiant į egzistuojančius skirtumus) apie ekosistemų veikimą leidžia parodyti ir suprasti, kokia grėsminga padėtis susidarė, ir atkreipti dėmesį, kokie visuomenės veiksmai nėra orientuoti į tvarumą. Tačiau, matyt, nepakanka akivaizdžių pavojaus signalų, kad visuomenė deramai suvoktų savo veiksmų grėsmę ir keistų savo elgseną galvodama apie ateitį bei socialinę atsakomybę.

3.5 Tvaraus vystymosi koncepcija iš pradžių buvo numatyta daugiausia gamtos išteklių (išskastinio angliavandenilinio kuro išteklių mažėjimas) ir taršos (stratosferos ozono nykimas) klausimams spręsti nustatant kenksmingų medžiagų emisijos standartus ar leistinus išteklių išgavimo kiekius. Laikui bėgant ji tapo bendresnio pobūdžio ir šiuo metu apima ekonomikos augimą bei socialinę sanglaudą. Taip tvarus vystymasis subalansuoto visuomenės vystymosi siekį, visų pirma kovą su skurdu, susiejo su siekiu perduoti ateities kartoms sveiką, turtingą ir įvairią aplinką.

3.6 Tokiu būdu tvaraus vystymosi koncepcija ilgainiui tapo plačiau pripažįstama. Iš pradžių ekosistemomis rūpinosi žaliųjų judėjimas, paplitęs Vakaruose. Dabar aplinkos apsaugos tema,

kuri vėliau išsirutuliojo į tvarų vystymąsi, įtraukta į visų politinių partijų programas.

3.7 Reikia pažymėti, kad pilietinė visuomenė neliko nuošaly. Dabar jau daug gyventojų pavieniui ar kolektyviai stengiasi pereiti prie tvaresnio gyvenimo būdo. Pavyzdžiui:

- darbovietėse darbdaviai ir darbuotojai stengiasi suvartoti mažiau energijos, mažinti atliekų kiekį ir plėtoti tvaresnius gamybos būdus,
- didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuje prekybininkai ir pirkėjai kartu ieško geriausių būdų tvaresniams gaminiam propaguoti,
- savo namuose gyventojai imasi priemonių norėdami pagerinti būsto energijos vartojimo efektyvumą, vengti švaistymo, sumažinti sunaudojamo vandens kiekį ir skatinti perdirbimą,
- kai kurių valstybių narių nacionalinėje švietimo sistemoje vaikai nuo pat mažumės mokomi gerbti aplinką ir supažindinami su tvariu vystymusi.

3.8 Regionų lygmeniu taip pat steigiasi asociacijos, profesinės organizacijos, buriasi gyventojų grupės ir sprendžia tvaraus vystymosi klausimus, teikia rekomendacijas ir imasi veiksmų.

3.9 Vis dėlto, nors neseniai įvykusi Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencija Kopenhagoje sulaukė didžiulio atgarsio žiniasklaidoje, tvaraus vystymosi klausimui skiriama vis mažiau dėmesio. Viena priežasčių gali būti ta, kad dėmesys klimato kaitos problemai, kuri yra tik vienas, nors, suprantama, svarbus tvaraus vystymosi klausimo aspektų, kartais užgožia kitas esmines sritis. Todėl jaučiamas ne tik visuomenės, kuri vis tikėjosi oficialaus valdžios institucijų įsipareigojimo, nusivylimas, bet ir tam tikras skepticizmas, ar tikrai pasauliui dėl klimato kaitos gresia realus pavojus. Šį skepticizmą dar labiau didina kai kurie mokslininkai ir politinių institucijų atstovai, dvejojantys, ar padėtis iš tiesų tokia rimta, o tai tik slopina entuziazmą ir didina protestuojančiųjų gretas.

3.10 Kopenhagos konferencijai skirta 2009 m. lapkričio 23 d. EESRK rezoliucija „Kelio atgal nėra“ įgauna naują reikšmę. Ja kreipiamasi į visą pilietinę visuomenę – įmones, profesines sąjungas ir pilietinės visuomenės organizacijas ir raginama visiems dėti pastangų sustabdyti klimato kaitą ir prie jos prisitaikyti.

3.11 Iš tiesų po lūkesčių nepateisinusių Kopenhagos konferencijos rezultatų, kurie didina visuomenės abejingumą, pilietinė visuomenė ypač dabar raginama susitelkti. Kaip jau siūlė EESRK, pilietinė visuomenė turės pasirūpinti, kad Europos Sąjunga, prisidengdama Kopenhagos nesėkme, nepasiduotų pagundai ir nesumažintų savo užsibrėžtų tikslų ar įsipareigojimų, o atvirkščiai, dėtų dvigubai daugiau pastangų ir sukurtų tokių modelių, kuris skatintų vystymąsi išskiriant mažai anglies dioksido ir saugant gamtos išteklius, o savo konkurencingumą užtikrintų gebėjimu derinti inovacijas, produktyvias investicijas ir žmogiškąjį kapitalą.

3.12 Žinoma, aplinkos, ekonomikos, socialinė ir kultūros sritys yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Todėl reikia kompleksinio požiūrio, kuris suvienytų įvairių interesų ir kompetencijų subjektus tam, kad būtų galima įveikti institucijų ir sektorių barjerus ir sutelkti specialistų žinias bei protą. Iš tiesų reikia stengtis, kad visuomenės grupės negalėtų viena kitos neutralizuoti ir kad sprendimų priėmimo prerogatyva neatitektų geriausiai organizuotiems išrinktiesiems atstovams ar interesų grupėms.

3.13 Pilietinės visuomenės iniciatyvos tvaraus vystymosi srityje iš tiesų gali būti politinių sprendimų priėmimo varomoji jėga. Pilietinė visuomenė yra pajėgi suvienyti suinteresuotuosius subjektus ir politinius sprendimus priimančias institucijas, paraginti visas visuomenės grupes keisti gyvenimą, vartojimo įpročius ir gamybos būdus bei pasiūlyti plataus užmojo iniciatyvų ir veiksmų.

4. Viešos diskusijos tvaraus vystymosi klausimais. Prieštorė

4.1 Pilietinė visuomenė į diskusijas tvaraus vystymosi klausimais įtraukta po to, kai jos pačios iniciatyva 1992 m. Rio de Žaneire vykusioje Jungtinių Tautų Aplinkos ir plėtros konferencijoje (angl. UNCED) tai buvo pirmą kartą oficialiai įtvirtinta priimtoje deklaracijoje. Konferencijoje priimti 27 pagrindiniai tvaraus vystymosi principai ir nutarta, kad sprendimai turi būti priimami dalyvaujant visuomenei ir kad moterims, jaunimui, vietos bendruomenėms ir mažumoms turėtų tekti svarbesnis vaidmuo nei iki šiol.

4.2 Darbotvarkėje 21 (28 skyriuje, kuriame kalbama apie tvaraus vystymosi programą, parengtą Rio de Žaneiro aukščiausiojo lygio susitikime) vietos valdžios institucijos raginamos tvarų vystymąsi įtraukti į savo darbo programas ir sukurti konsultavimosi su gyventojais mechanizmą.

4.3 Taip buvo pripažinta, kad svarbu pakviesti pilietinę visuomenę dalyvauti analizuojant politikos poveikį, pasirenkant

galutinius su tvarių vystymusi susijusius sprendimus ir dalijantis atsakomybe. Todėl visi suinteresuotieji subjektai (dalies jų, visų pirma, ateities kartų, dar net nėra) turės vienu ar kitu būdu glaudžiai bendradarbiauti rengiant ir įgyvendinant projektus.

4.4 Nevyriausybinių organizacijos, taip pat ir įmonės, profesinės sąjungos, vietos ar regionų valdžios institucijos ir įvairios asociacijos reikalauja joms suteikti galimybę dalyvauti diskusijose kartu su institucijų atstovais ir politikais. Jos imasi įvairių veiksmų ir iniciatyvų tvariam gyvenimo būdui propaguoti ir pateikia atitinkamų rekomendacijų.

5. Pilietinės visuomenės veiksmas

5.1 Jau daugelį metų EESRK, būdamas organizuotai pilietinei visuomenei Europos Sąjungos lygiu atstovaujanti institucija, rūpinasi tvaraus vystymosi klausimais. 2006 m. Komitetas įsteigė Tvaraus vystymosi observatoriją, kurios tikslas – skatinti pilietinę visuomenę prisidėti prie tvaraus vystymosi politikos formavimo atsižvelgiant į aplinkos, ekonomikos ir socialinius aspektus. Be to EESRK parengė keletą nuomonių ir rekomendacijų ypač svarbiais tvaraus vystymosi klausimais ir toliau siūlys praktinių sprendimų, kaip, pavyzdžiui, nuomonėje dėl Tvarios ekonomikos. Keiskime vartojimo įpročius (INT 497).

5.2 Vis dėlto tenka konstatuoti, kad institucijų atstovų ir politikų balsas išlieka labai svarbus palyginti su pilietinės visuomenės turimomis galimybėmis. Beje, kai kuriuos veiksmus, regis, skirtus tvaraus vystymosi propagavimui, kartais labiau nulemia politiniai, finansiniai ar ideologiniai, o ne su aplinka susiję vienos ar kitos grupės interesai. Todėl kyla grėsmė, kad tvarus vystymasis gali tapti lobistų priemonė ir nuosavybė ir tarnauti kartais nuo pradinių siekių labai nutolusiems tikslams.

5.3 Tačiau labai sunku sutelkti visus suinteresuotuosius subjektus. Dažnai dalis visuomenės imasi veiksmų tik tuomet, kai problemas tenka spręsti skubiai, o tais atvejais, kai reikallas neskubus, paliekama veiklos laisvė lobistams ir protestuotojams.

5.4 Taigi, nebepakaks apsiriboti vien informavimu ir sąmoningumo ugdymu, reikės rasti būdų įgyvendinti dalyvaujamąją demokratiją, kad konsultavimosi struktūros būtų pasiekiamos visai pilietinei visuomenei, išliktų reprezentatyvios ir aktyvios turint ilgalaikę perspektyvą ir atsižvelgiant į aplinkos, socialines ir ekonomikos problemas vietos ar visuotiniu mastu. Šiomis aplinkybėmis svarbiausia skatinti ne tik visuotines, bet ir vietos lygmens iniciatyvas ir aktyviai įtraukti pilietinę visuomenę. Tai geriausias būdas užtikrinti, kad numatytiems veiksams pritartų tie, kuriems iniciatyvos yra skirtos.

6. **Reprezentatyvi ir aktyvi pilietinė visuomenė, turinti ilgalaikę veiklos perspektyvą**

6.1 Kai veikia tokia daugiapakopio valdymo sistema kaip Europos Sąjungoje, nepatariama pasikliauti tik demokratiškai išrinktomis atstovaujamosiomis institucijomis, kad būtų užtikrintas piliečių dalyvavimas diskusijose ir sprendimų priėmimo procese.

6.2 Orhuso konvencijoje, dėl kurios vyko derybos Jungtinių Tautų Europos ekonominėje komisijoje (JTEEK), pateikiami veiksmingo piliečių dalyvavimo priimant su aplinka susijusius sprendimus principai. Konvencijoje kalbama apie prieigos prie informacijos teisę, piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo procese ir teisę kreiptis į teismą (visi šie veiksmai susiję su aplinkosauga).

6.3 Orhuso konvencijoje numatyta, kad visos viešosios valdžios institucijos turi suteikti visą turimą informaciją aplinkos klausimais visiems jos pageidaujantiems asmenims, nereikalaujant nurodyti savo tapatybę ar prašymo tikslą. EESRK savo nuomonėje dėl Direktyvos 2003/4/EB kritikavo tai, kad kai kurių elementų perkėlimas į Bendrijos teisę neatitiko minėtos Konvencijos nuostatų, *inter alia*, sąvoka „kompetentingos institucijos“, turinčios teisę susipažinti su informacija. EESRK laikosi nuomonės, kad reikėtų peržiūrėti šią direktyvą. Be to, Komitetas apgailestauja, kad ES lygiu neanalizuojama, kaip taikoma minėta konvencija, tuo tarpu konvenciją ratifikavusios valstybės privalo teikti jos taikymo ataskaitą.

6.4 Visų pirma būtina nustatyti tikslinę visuomenės grupę, kuri bus kviečiama dalyvauti formuojant tvaraus vystymosi politiką ir ją apibrėžiant. Šiame etape taip pat reikės nustatyti savanorių priėmimo procedūras, užsibrėžti konkrečius tikslus ir numatyti rezultatų vertinimo ir skelbimo metodologiją bei procedūras.

6.5 Kadangi tvarus vystymasis tiesiogiai liečia visus piliečius be išimties, nuomonę reiškianti visuomenės dalis bus reprezentatyvi tik tada, kai bus atsižvelgta į platų socialinių ir demografinių ypatybių spektrą ir didelę specialistų bei nuomonių įvairovę.

6.6 Todėl svarbu aiškiai nustatyti problemas ir užsibrėžti konkrečius trumpalaikius ir vidutinės trukmės prioritetinius tikslus atsižvelgiant į socialinius ir kultūrinius problemų, kurios turėtų būti artimos realiems piliečių interesams, aspektus. Tai reiškia, kad problemas reikia sugrupuoti pagal svarbą ir jas spręsti atsižvelgiant į prioritetus, poveikio ir galimos susijusios žalos rimtumą bei problemų sprendimo sąnaudas.

6.7 Piliečiai savo dalyvavimą turi vertinti kaip atsakomybės jiems suteikimą, t. y. jie turės dalyvauti jau ankstyvajame iniciatyvų etape, rengiant strategijas ir projektus, ir aktyviai dalyvauti kiekviename vėlesniame proceso etape.

6.8 Kiekviename diskusijų ir bendrų sprendimų ieškojimo etape vietos, regionų arba nacionaliniu lygiu reikėtų paskirti po asmenį – tvaraus vystymosi tarpininką, kuris būtų kompetentingas vadovauti diskusijoms ir nepriklausytų jokioms interesų grupėms. Jis taip pat būtų atsakingas už visų besidominčių ir norinčių dalyvauti piliečių informavimą, motyvavimą ir priėmimą. Tvaraus vystymosi vadovas turėtų koordinuoti veiksmus ir kartu rūpintis, kad būtų išklaustos visų nuomonės, kad visi dalyviai turėtų galimybę dalyvauti diskusijose ir nebūtų piktnaudžiaujama.

6.9 Šis tarpininkas taip pat turės būti tarpininku bendraujant su visuomene ir žiniasklaida, atlikti atstovo spaudai vaidmenį, kad būtų išgirsta tvaraus vystymosi šalininkų nuomonė, rūpintis, kad pateikiama informacija būtų teisinga ir siekti, kad spauda neužvaldytų visuomenės dėmesio neobjektyviu būdu. Be to, jis turės glaudžiai bendradarbiauti su asmenimis, atsakingais už mokyklinį ugdymą, kad tvaraus vystymosi pagrindai būtų diegiami nuo pat mažų dienų.

6.10 Stengiantis paskatinti kuo daugiau visuomenės narių aktyviai dalyvauti sprendimų dėl tvaraus vystymosi priėmimo procese, reikės išanalizuoti daugumos piliečių neryžtingo, stebėtojiško elgesio priežastis ir jas šalinti.

7. **Įveikti kliūtis, neleidžiančias pilietinei visuomenei aktyviai dalyvauti**

7.1 Ekosistemoms daromą žalą galinčios sušvelninti ir gyvenimo būdo keisti skatinančios priemonės tapo ilgalaiinės programos tikslu, o ne trumpalaikės veiklos realija. Dar pernelyg dažnai manoma, kad iškilę uždaviniai – tai aplinkos problemos, kurios katastrofišką mastą pasieks dar greitai, tad šiuo metu į jas galima nekreipti dėmesio, nors vėliau jų pasekmės gali būti pražūtingos. Tai „utilitarinis“ požiūris, kai domėjimasis aplinkos apsauga apsiriboja kasdieniu gyvenimu ir akivaizdžiomis problemomis bei trūkumais ir nekreipiamas dėmesio į nepastebimus ar nepatvirtintus galimus pavojus.

7.2 Kad visi piliečiai suprastų, kodėl svarbu keisti elgseną, informaciją ir paaiškinimus jiems reikia teikti suprantama kalba, vengiant specialių terminų ir sudėtingų pasakymų. Tačiau vėlgi nereikėtų apsiginkluoti šūkiais ar stengtis mokslingą informaciją pakeisti emocija.

7.3 Geresnė komunikacija naudojant įvairias žiniasklaidos priemones ir teikiant aiškią ir suprantamą informaciją, be jokios abejonės, padėtų gyventojams geriau suprasti jiems iškilančias problemas ir aktyviau pritarti veiksams, kurių reikėtų imtis.

7.4 Be to, pateikiama informacija turi būti objektyvi. Visuomenės varginimas apytikriais skaičiais, pateikiamais neginčijamų faktų forma, kai tuo tarpu jie nėra labai patikimi, duoda priešingų rezultatų kaip, pavyzdžiui, vieno buvusių JAV viceprezidentų teiginys, kad po penkerių metų Arktikoje vasarą nebebus ledynų, ir galiausiai sukelia nepasitikėjimą aukšto rango politikais bei abejingumą realioms problemoms.

7.5 Perdėtas artėjančių ir neišvengiamų dramatiškų katastrofų pranašavimas kelia nuolatinę baimę, skatinančią žmonių savanaudiškumą, be to, tuo prisidengdami gyventojai pateisina savo NIMBY elgseną (angl. *not in my backyard* – tai ne mano kieme), nepalankią socialinei sanglaudai ir tvariam vystymuisi. Vietos kampanijos prieš vėjo jėgainių statymą, nes jos gadina kraštovaizdį, savavališkas atliekų deginimas norint išvengti mokesčių už jų surinkimą yra apie savanaudišką elgseną daug pasakantys pavyzdžiai.

7.6 Toks abejingumas – didelė problema, nes (nors pasekmės galbūt ir nėra tokios dramatiškos, kaip kad kai kurie bando įrodyti) vis dėlto yra klausimų, kuriuos reikia spręsti kuo skubiau. Vadovaujantis atsargumo principu reikėtų reaguoti į galimus pavojus ir nelaukti, kol jie bus moksliškai patvirtinti.

7.7 Reikėtų pasirūpinti, kad sėkmingi piliečių dalyvavimo rezultatai būtų pagrįsti dokumentais ir viešinami už specialistų rato ribų, kadangi geriausios praktikos pavyzdžiai yra tinkamiausias būdas kartu žengti į priekį.

7.8 Norint paskatinti pilietinę visuomenę prisiimti ilgalaikius įsipareigojimus, reikės pabrėžti ir paskelbti, kokie piliečių pateikti pasiūlymai (nors iš dalies) buvo pritaikyti praktikoje.

7.9 Reikia didesnių pastangų ieškant būdų, kaip pakeisti žmonių gyvenimą. Viena labai naudingų galimybių – į nacionalines mokymo programas įtraukti tvaraus vystymosi kursą ir taip atkreipti vaikų dėmesį į šiuos klausimus nuo pat mažų dienų. Būtent šiuo tikslu EESRK pradėjo diskusijas dėl galimybės sukurti Europos nacionalinių švietimo ir mokymo apie švarią energiją forumų tinklą.

8. Veiklos vertinimas

8.1 Kadangi yra daugybė suinteresuotųjų subjektų, imamasi labai skirtingų savo forma ir turiniu veiksmy, kurių net neįma-

noma palyginti tarpusavyje, be to, dažnai būna sunku rasti bendrą jų pagrindą. Todėl būtina reguliariai atlikti tvaraus vystymosi srityje vykdomos veiklos vertinimą.

8.2 Be to, nuolat atlikti vertinimą vadovaujantis pažangos įgyvendinant projektus rodikliais reikia dar ir dėl to, kad, viena vertus, tvarus vystymasis tampa priemone ir, antra vertus, kartais susiduriama su pernelyg didelio reglamentavimo problema.

9. Vertinimo rodikliai

9.1 Pagal Rio de Žaneire 1992 m. priimtą veiksmų planą, valstybės privalo įdiegti bendrą tvaraus vystymosi srityje padarytos pažangos stebėsenos ir vertinimo sistemą, kuri padėtų nustatyti visuotiniu ir vietos lygiu pasiektus rezultatus. Jos taip pat turi sukurti visiems priimtinus ekonomikos, socialinių reikalų ir aplinkos rodiklius, kurie sudarytų naudingą pagrindą sprendimų priėmimui visais lygmenimis. Šie rodikliai turi būti priimami visų šalių sutikimu ir atspindėti visus tris tvaraus vystymosi aspektus.

9.2 Vertinimas susideda iš diagnostinio tyrimo, analizės ir rekomendacijų. Jame turi būti pateikiama nuomonė apie politikos, programos ar veiklos vertę. Vis dėlto reikia pripažinti, kad aplinkos, žmogiškuosius ar socialinius aspektus dažnai būna sunku įvertinti. Tačiau reikia stengtis tai padaryti, kadangi BVP dominavimas (jis iki šiol yra pagrindinis gerovės ir gyvenimo kokybės rodiklis) gali paskatinti politikus priimti socialinei sanglaudai ir aplinkai nepalankius sprendimus ir nepaisyti būsimų kartų poreikių⁽¹⁾.

9.3 Vertinant tvarų vystymąsi reikia išanalizuoti tendencijas dviejose esminėse srityse: viena, įvertinti absorbcijos gebą ir, antra, įvertinti žmonių bendruomenių valdymo raidą.

9.4 Neseniai priimtoje nuomonėje (CESE 647/2010 „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“, pranešėjas Josef Zboril) EESRK palankiai vertina Komisijos pastangas aplinkos apsaugos ir socialinius rodiklius įtraukti į nacionalines sąskaitas. 2010 m. pradžioje turi būti pristatyta aplinkos apsaugos apskaitos teisinė bazė. Šiuo metu išnaudojamos ne visos į nacionalines sąskaitas įtrauktų socialinių rodiklių galimybės. Galima tikėtis, kad būtinybė naudoti šiuos rodiklius bus vis labiau juntama rengiant kompleksinį ir integruotą pažangos kintančiame pasaulyje nustatymo ir vertinimo metodą.

⁽¹⁾ OL C 100, 2009 4 30.

10. Vertinimo metodas

10.1 Dėl vietos, regionų ir nacionalinių valdžios institucijų įgyvendinamų programų ir veiklos, skirtų tvariam gyvenimo būdai ir elgsenai propaguoti, įvairovės būtina, kad vertinimas būtų daugiamatis, kadangi vertinimo priimtinumas priklauso nuo pasirinktų sričių, metodų ir kriterijų.

10.2 Be to, vertinimas valstybių narių lygmeniu turi būti pliuralistinis, įtraukiant visus suinteresuotuosius subjektus ir asmenis: už veiksmų planavimą ir įgyvendinimą atsakingas valdžios institucijos, reguliavimo institucijos, paslaugų teikėjus, vartotojų atstovus, profesines sąjungas, pilietinę visuomenę ir t. t. Nors viešosios nuomonės apklausų rezultatus kartais vertinti sunku, jie vis dėlto yra informavimo, sąmoningumo ugdymo ir verslo atstovų bei piliečių dalyvavimo politikos dalis, suteikianti galimybę kreiptis į vertinimą atliekančias institucijas ir joms išdėstyti turimus nusiskundimus.

10.3 Ne gana to, kad šiame vertinime turės dalyvauti įvairūs suinteresuotieji subjektai, jis turės būti nepriklausomas ir atspindėti įvairius požiūrius, kadangi skirtingų subjektų interesai ne visuomet sutampa, o kai kuriais atvejais būna net priešingi, nes skiriasi jų turima informacija ir nuomonė.

10.4 Todėl įvairios veiklos, skirtos tvariam vystymuisi propaguoti, veiksmingumo ir rezultatų aplinkos, ekonomikos ir socialiniu požiūriu vertinimas turi būti grindžiamas ne vieninteliu kriterijumi, o visa jų grupe.

10.5 Vertinimas turi prasmę tik tuomet, kai yra susietas su užsibrėžtais tikslais ir užduotimis, kurie numatyti trijuose Lisabonos strategijos ramsčiuose (ekonomikos augimas, socialinė sanglauda ir aplinkosauga). Taigi, reikia remtis daugeliu kriterijų.

10.6 Kaip EESRK jau siūlė dėl visuotinės svarbos paslaugų ⁽²⁾, vertinimo sistema turės būti pagrįsta periodinėmis ataskaitomis, kurias rengs valstybių narių įsteigtos nacionalinio ar vietos lygmens vertinimo institucijos remdamosi pirmiau išdėstytais principais.

10.7 ES lygmeniu turės būti nustatytos mainų, gretinimo, lyginimo ir koordinavimo sąlygos. Todėl Europos Sąjunga turės skatinti atlikti nepriklausomus vertinimus drauge su suinteresuotųjų subjektų atstovais parengdama Europos mastu suderintą vertinimo metodologiją, grindžiamą bendrais rodikliais. Taip pat reikės numatyti, kaip tai veiks.

10.8 Kad vertinimas būtų tinkamas ir naudingas, reikėtų įsteigti pliuralistinį valdymo komitetą, kurį sudarytų visų suinteresuotųjų subjektų atstovai. Šiam valdymo komitetui būtų pavesta užduotis, visiškai atitinkanti Europos aplinkos agentūros, bendradarbiaujančios su EESRK Tvaraus vystymosi observatorija, įgaliojimus.

10.9 Šis valdymo komitetas turėtų būti atsakingas už:

- tinkamų kriterijų nustatymą,
- vertinimo metodologiją,
- reikalingų tyrimų techninių sąlygų parengimą,
- šių tyrimų užsakymą, kad būtų galima vadovautis įvairių ekspertų išvadomis ir palyginti kitur gautus rezultatus,
- kritišką ataskaitų analizę,
- gerosios praktikos ir novatoriškų požiūrių ekstrapoliaciją,
- rekomendacijas,
- rezultatų sklaidą.

10.10 Viena diskusijų su visais suinteresuotaisiais subjektais dėl vertinimo ataskaitų formų galėtų tapti kartą per metus vykstanti konferencija, kurios metu būtų galima aptarti tvaraus vystymosi propagavimui skirtos veiklos rezultatus ir pristatyti gerosios praktikos pavyzdžius.

2010 m. gegužės 26 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Mario SEPI

⁽²⁾ OL C 162, 2008 6 25, p. 42.